

A büntetés-végrehajtási tisztek rendészeti képzésének fejlődése, különös tekintettel a változó tantárgyi struktúrára

FORGÁCS Judit¹

(2018)

A tisztképzés hőskorában, a speciális (nem rendészeti) diplomát igénylő szakterületek kivételével (orvos, jogász, pedagógus) kizárólag zárt rendszerben, a büntetés-végrehajtási előmenetel függvénye volt a tisztté válás. A szakmai képzés korabeli fellegvárának számító, 1951-ben alapított Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola² csak néhány hónapig adott otthont a tisztek tanfolyami képzésének, melynek végleges helyszínéül 1959 szeptemberétől a főváros XII. kerületében (volt Rendőrtiszti Főiskola helyén) létrehozott BM Rendőrtiszti Akadémiát jelölték ki. A 2 éves nappali és 3 éves levelező tagozaton megszerezhető végzettség a tiszti rendfokozat elnyerésén kívül az érettségivel volt egyenértékű, lehetőséget kínált arra is, hogy az itt végzetek felvételi nélkül megkezdhessék tanulmányaikat a jogtudományi egyetemen. (LŐRINCZ 1992) Az oktatást az akadémia tanárain kívül a bv. szakcsoport 2 tanára látta el. A bv. szakos hallgatók tantervében *politikai-világnézeti ismeretek*, *jogi* (büntetőjog, büntető eljárásjog) *ismeretek*, *közismereti* (történelem, földrajz, magyar irodalom és nyelvtan) *tárgyak*, valamint *szakmai* (szolgálati és őrszolgálati, valamint bv. szabályzat, rabnevelés, anyagi és pénzügyi ismeretek) *tárgyak* szerepeltek, továbbá bőséges óraszámban *karhatalmi*, *harcászati ismeretek*.(LŐRINCZ 1992)

A fellendülő képzés ellenére 1965-ben az MSZMP Politikai Bizottsága a büntetés-végrehajtás tevékenységéről végzett vizsgálata rámutatott a tiszti állomány szakmai felkészültségének hiányosságaira és hathatós lépéseket sürgetett a valóban megfelelőképzés feltételeinek megteremtésére. *A jelentés következményeként emelték a tisztekkel szembeni felvételi követelményeket, előírnyozták a tiszti állomány felsőfokú végzettséghez kötését. A képesítési követelményt előíró 1971. évi 10. sz. törvényerejű rendelet megjelenésének időpontjában a bv. tiszti állományának mindössze 16%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel.*(LŐRINCZ 1992, 2) Annak dacára, hogy kisebb létszámban a szervezet befogadott nem rendészeti diplomával rendelkező munkavállalókat, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentős korrekcióra szorult. Még ebben az évben döntés született arról, hogy a büntetés-végrehajtási tiszt képzés betagolódjon a felsőoktatás rendszerébe az 1971-ben alapított Rendőrtiszti Főiskola (Továbbiakban: RTF) önálló szakaként. A büntetés-végrehajtási felsőfokú graduális képzés 1972-ben két felsőoktatási intézményben indulhatott meg. Elsősorban a biztonsági és igazgatási szakirányról érkezők képzését vállalta fel az RTF, a nevelési szakterület felé orientálódó tiszthelyettesi állomány a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola speciális büntetés-végrehajtási szakirányát választhatta. Említést érdemel a '70-es évek végén indított szaktiszt-képzések közül a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, valamint a katonai

¹ FORGÁCS Judit bv. alezredes, szaktanár NKE Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék, PhD-hallgató, ME Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Judit FORGÁCS correctional Lieut. Colonel, teacher Faculty of Low Enforcement Department of Corrections, NUPS, PhD student, UM Deák Ferenc Doctoral School of Law
ORCID: 0000-0003-4490-5875, forgacs.judit@uni-nke.hu

²X. kerület Maglódi út 125. szám alatti volt egyházi ingatlan, amely parancsnoka neve után „Bakondi Akadémia” néven vált ismertté.

felsőoktatási intézményekben szervezett képzések, ezek azonban sem volumenüket, sem büntetés-végrehajtási specializáltságukat tekintve nem hasonlíthatók az előző két képzési formához.

A korszak kritikájaként elmondható, hogy a gyors beiskolázás, a "diplomagyarak" gőzerejű működése javított az állomány iskolázottsági mutatóin, de ellentmondásosan járult hozzá a valós szakmai felemelkedéséhez. A látszólagos szaktiszt-képzések a valóságban nem működtek vegytisztán. Az intézetek fogadókészsége és érdeke határozta meg a szakdiplomások elhelyezkedését, így alakulhatott ki az a sajátos helyzet, hogy a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola elvégzését követően akár biztonsági szakterületen, vagy a Rendőrtiszti Főiskola végzett hallgatójaként nevelési szakterületen teljesítettek szolgálatot. *1972-től 1984-ig a fent említett három főiskolán 370 fő kapott felsőfokú diplomát, ez ugyan rendkívüli erőfeszítések árán történt, de 12 év alatt lényegében elértük, hogy a tisztek csaknem 80%-ának felsőfokú végzettsége legyen.*(LŐRINCZ 1992, 55) A változás igényét előmozdította az 1979-es kodifikáció is, amely határozott és korszerűnek mondható jogi környezetet teremtett a büntetés-végrehajtás számára. (PALLO 2016)

A büntetés-végrehajtási szak nappali tagozatának tantárgyi struktúrája és óraelosztása számos módosítást követően a '70-es évek végére stabilizálódott, és változatlanságát a rendszerváltásig megőrizte, amely szorosan követte a jogszabályi környezet által diktált szakmai igényeket is. (PALLO 2014). A nappali tagozat képzésének három éve során a képzésre fordítható összes óraszám 3500 óra volt. Ebből az akkor hatályos tanterv szerint 1500 órát foglalt le a klasszikus büntetés-végrehajtási tantárgyak csoportja (bv. jog, bv. igazgatás, bv. pedagógia és pszichológia, bv. biztonság, bv. gazdálkodás és pénzügyi ismeretek). Már akkor kiemelkedett a jogi ismereteket közlő tantárgyak csoportja, mely összesen 1004 órát ölelt fel. A képzési rendszerben nem elhanyagolható arányban voltak jelen a világnézeti tárgyak és alapozó humán tárgyak (pszichológia, statisztika, vezetési ismeretek). A gyakorlati képzés kiemelt jelentőségét bizonyította a szakmai gyakorlat, a testnevelés, az idegen nyelvi képzés, a gépjárművezetői jogosítvány megszerzése, illetve a katonai-karhatalmi felkészítésre fordítandó óraszám. (LŐRINCZ 2001) A csekély kibocsájtott hallgatói létszám ellenére a szakmai képzés megindulásának 15. évfordulójára (1985) kiadott vizsgálat megállapításai között szerepelt néhány, a hallgatók beválására vonatkozóan, mely azóta is zsinórmértékül szolgál a Bv. Tanszék megítélésekor. A vizsgált időszakban végzetek 85%-a a testületnél maradt és 23%-a vezetői beosztásban teljesített szolgálatot. Tehát számokkal is bizonyítható, hogy a *Tanszék működésével egy olyan többletet generál, mely megmutatkozik a volt hallgatók pályán maradási hajlandóságban és karrier esélyeiben.* A vizsgálat meglepő adatokkal szolgált a szakterületi elhelyezkedésre vonatkozóan, rációlt arra a hivatalosan ki nem mondott állításra, miszerint a képzés a biztonsági és igazgatási szakterületet támogatja leginkább. A kibocsátottak többsége, 34%-a a bv. biztonsági szolgálatához, 20%-a a nevelési, 12%-a az igazgatási, 28%-a anyagi-pénzügyi, míg 6%-a egyéb szakterületen került beosztásra.(LŐRINCZ 2001)

A rendszerváltást követően a főiskola más szakaival együtt a bv. szakos képzés tantárgyi struktúrája is jelentősen átforgalmazódott, a fejlesztés „szlogenje” a professzionális tisztképzés lett.(LŐRINCZ 2001, 8) Jelentős volt a világnézeti tárgyak óraszámának csökkenése, ezzel párhuzamosan tovább emelkedett a jogi alapozó tárgyak óraszámja és a professzionális képzés jegyében a szakmai tantárgyakra fordítható órák száma. A tisztképzés elindulásának 20. évfordulóján (1992), a Tanszék által összesített adatok alapján, 399 végzett tisztből minden ötödik, míg a külső diplomával rendelkezők közül minden második hagyta el a pályát.

A főiskolán folyó bv. szakos képzés első húsz esztendejének mérlege egyértelműen pozitív volt, amely nem csupán mennyiségi, de minőségi szempontból is elősegítette a tiszti állomány generációváltását.(LŐRINCZ 2001, 8)

Ezt követő időszakban a felsőfokú képzési rendszer tantárgyi struktúráját kétévenkénti finom korrekció jellemezte, de nagyobb átható változtatáson nem ment keresztül. A belső utas tisztképzésünk két pillére a BvOK (Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja) és az RTF Bv. Tanszéke maradt tartósan. A Bv. Tanszékre felvételt nyert, általános tisztképzésben résztvevő hallgatók a bevezető és alapképzést követően, próbaidejüket letöltve minimálisan egy éves (később két éves) tiszthelyettesi munkavisztonnyal rendelkeztek, így a büntetés-végrehajtási biztonságban, gyakorlatban alapvető jártasságot szereztek. A tananyagrendszer vizsgálatára 2012-ben került sor, mikor megállapítást nyert, hogy a Tanszékre felvett hallgatók alapvetően a bv. biztonságban és a gyakorlatban jártasak. A képzés három éve során *széleskörű jogi ismereteket* (31%) elsajátítására volt lehetőség, melyet tovább erősítettek a *biztonsgági tantárgyak* (17%) és a főiskolán szerzett *gyakorlati tapasztalatok* (16%). A neveléstudományi, pszichológiai és más humán tantárgyak által közvetített ismeretrendszer 6-8%-os arányban volt jelen a büntetés-végrehajtási szakon tanulók tananyagrendszerében. (FORGÁCS 2012)

A Rendőrtiszti Főiskola 40 éves működését követően 2012. január 1-jén betagolódtott a *Nemzeti Közszolgálati Egyetembe*, annak Rendészettudományi Karaként működve tovább. A bolognai folyamat részeként a több évtizedes múltra visszatekintő duális képzést a 2013/2014-es tanévtől, felmenő rendszerben egy új, több ciklusú képzés váltotta fel. A régi duális rendszerben a képzés elemei nem épültek egymásra, a kiegészítő képzés kivételével az egyetemi szintű tanulmányoknak nem volt előfeltétele a főiskolai szintű végzettség megszerzése. Az új többciklusú képzési rendszerben (alap-, mester- és doktori képzés) a végzettségek Európa-szerte könnyebben összehasonlíthatók és ez által könnyebben elismerhetők,³ javult a képzés minősége, s az eddiginél sokkal szerteágazóbb lehetőségek nyíltak meg a hallgatók előtt. A három, egymásra épülő képzési ciklusból álló képzési rendszer kevesebb bemenetet, és benn több átmeneti lehetőséget teremtett, ezzel több időt adva a saját képességek felismerésére. Az alapfokozatot (BA) nyújtó első ciklus magas színvonalú szakmai ismereteket nyújt a végzés utáni elhelyezkedéshez, és egyúttal egy megfelelő elméleti alapot is a tanulmányok mesterképzésben történő néhány éves munkavégzést követő folytatásához, a mesterfokozat (MA) megszerzéséhez. A mesterképzés 4 féléves, s ennek szintén két kimenete van: a szakterületen történő elhelyezkedés, illetve a doktori képzés (PhD), amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel, és e képzési piramis csúcsát jelenti.

A Bv. Tanszék hallgatói nappali és levelező munkarendben három éves alapképzési, valamint levelező munkarendben két éves mesterképzési szakon folytatják jelenleg tanulmányaikat. Az új képzési rendszer a Büntetés-végrehajtási szakirányon hallgatott tantárgyak mennyiségére és azok rendszerére is jelentős hatást gyakorolt. Az alapképzésen, nappali munkarendben részt vevő hallgatók óraszámra több mint *1200 órával növekedett* a hat félév során. A továbbiakban elmondható, hogy a klasszikus büntetés-végrehajtási szakterületeket támogató ismeretek belső aránya is jelentősen változott. Míg a régi

³ Ebben a rendszerben a hallgatók, oktatók és kutatók sokkal könnyebben utazhatnak és építhetnek nemzetközi kapcsolatokat, vagyis ez a rendszer biztosítja, hogy a közösségi állampolgárok bármelyik tagállamban akadálytalanul továbbtanulhassanak.

rendszerben a joghoz és a biztonsághoz köthető tantárgyak hegemoniája figyelhető meg, úgy az új tantárgyi struktúra a gyakorlati ismeretek terén eredményezett növekedést. E mellett jelentős változást mutat a klasszikusan humán értékekkel bíró tantárgyak terén is, melyek arányaikat tekintve a duplájára nőttek. Újdonság még, hogy a képzésbe bekapcsolódó hallgatók több száz órányi társ fegyveres szervhez kapcsolódó (rendőri, határrendészeti, katasztrófavédelmi, katonai, nemzetbiztonsági stb.) tudás birtokában szerzik majd meg diplomájukat.

Az új képzési rendszer, természetesen új tárgyak – szám szerint 22 új tárgy - bevezetésével is járt, mellyel párhuzamosan több tárgy is kivezetésre került.

A reintegrációs tisztek jellemzőinek 2017-es vizsgálata⁴ következtében újabb eredmények állnak rendelkezésünkre a felsőfokú végzettséghez kapcsolódóan. *Jelenleg az aktív tiszti állomány 16%-a (362 fő) a Bv. Tanszéken szerezte diplomáját.*

A felsőfokú tisztképzés modernizációja

A Nemzeti Közszerződés Egyetem Rendészettudományi Kara az Egyetem Fenntartói Testületének határozata alapján 2015 szeptemberében kezdte meg a nappali munkarendes képzés esetében a 4 éves képzésre történő áttérés előkészítését. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának elvi támogatásával Tanszékünk is bekapcsolódott a 4 éves képzés koncepciójának kidolgozásába. Az egyetemi oktatás egyik legfontosabb célja a szakma-specifikus ismeretanyag átadása annak érdekében, hogy az elsajátított ismeretek biztos alapot teremtsenek a gyakorlatban jelentkező további elvárásoknak való megfelelésre, amelyek a hatályos jogszabályi környezet megfelelő interpretálásával valósulnak meg.

A felsőfokú tisztképzés az eltelt 45 év során bizonyította, hogy a folyamatos korszerűsítésre való igény eredményeként létrejött komplex tananyagrendszer kiegészülve a szerteágazó gyakorlati tudnivalókkal, elősegíti a pályamentő, erős kötődést alakít ki a büntetés-végrehajtási szakmához. A felsőfokú képzéssel szemben ismételtelen előtérbe került az a

⁴ „A reintegrációs tisztviselők oktatásának, képzésének fejlesztése az eredményes fogvatartotti reintegráció érdekében” című Ludovika Kiemelt Kutatóműhely eredményeit felhasználva. Adatszolgáltatás ideje: 2017. 08.13.

kritika, miszerint a speciális szakismereteket igénylő munkakörök elvárásaihoz képest általános képzést nyújt, a szaktiszt-képzést nem támogatja. A reintegrációs tisztek specializált képzésére való törekvések változó intenzitással, minden évtizedben megfigyelhetőek voltak, de nem a büntetés-végrehajtás irányítása alatt működő felsőoktatási képzési helyen valósultak meg. A büntetés-végrehajtási szakmai munka - pld. a zárt közösségbe helyezett személyekkel való foglalkozás - számos olyan speciális ismeretanyag elsajátítását igényli, amely a kar általános képzésében nem szerepel. Az új 4 éves képzésben az utolsó év lehetőséget nyújtana a két fő terület (biztonság és reintegráció) specializációhoz kötött különválására, ahol már nagyobb sikerrel megvalósulhatna a gyakorlat-orientált, egyéni szakmai ismeretek átadása.

Felhasznált irodalmak

Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. Börtönügyi Szemle, 2012/1.

Forgács Judit: Miért beteg a magyar büntetés-végrehajtási nevelés? Börtönügyi Szemle, 2013/2.

Lőrincz József: Visszatekintés a személyi állomány felkészítésének múltjára. Börtönügyi Szemle, 2011/1.

Lőrincz József: A büntetés-végrehajtási szakismeretek felsőfokú oktatásának első húsz éve a Rendőrtiszti Főiskolán (1972 -1992) 2001, Kézirat

Lipták László: A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai. Börtönügyi Szemle, 2004/3.

Pallo József: Omnia mutantur. A magyar börtönügy rövid kodifikációs historikuma. Börtönügyi Szemle. 2014/1.

Pallo József: Évforduló. Visszatekintés a Bv. törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára. Börtönügyi Szemle, 2016/1.

Zakhar Tibor: Gondolatok a megújuló alapképzésről. Börtönügyi Szemle, 2011/1.